

Göç Bağlamında Toplumsal Uyum Göstergeleri¹

Social Integration Indicators in the Context of Migration

Emel Topçu², Tuba Büyükbeşe³

¹Bu çalışma, Avrupa Birliği Erasmus+ bütçesinden desteklenmiş bir proje olan 'Cross-Borders Intercultural and Societal Entrepreneurs' projesinin uygulama aşamasından edinilen tecrübe ve proje çerçevesinde üretilen çıktılar yardımı ile yazılmıştır

²Prof. Dr., Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, emel.topcu@hku.edu.tr, Orcid Id:0000-0003-4606-5961

³Doç.Dr., Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, tuba.buyukbese@hku.edu.tr, Orcid Id:0000-0003-4174-9870

MAKALE BİLGİSİ

Anahtar Kelimeler

Göç,
Makro uyum göstergeleri,
Mikro uyum göstergeleri

Makale Geçmişi:

Geliş Tarihi: 24 Aralık 2019

Kabul Tarihi: 23 Ocak 2020

ARTICLE INFO

Keywords

Migration,
Macro social indicators,
Micro social indicators

Article History:

Received: 24 December 2019

Accepted: 23 January 2020

ÖZET

Bu çalışmada "Mikro Sosyal Uyum Göstergeleri" dahilinde, göçmenler ve ev sahibi toplum arasındaki uyum sorunu ve uyumun makro ve mikro boyut ve göstergeleri analiz edilmiştir. Göç olgusu insanlık tarihi kadar eski olmasına rağmen, uyumun planlı bir şekilde ele alınması oldukça yenidir. Özellikle ikinci dünya savaşından sonra yoğun göç alan Batı ülkelerinde, 1970'li yıllardan sonra gündeme gelmiş olan uyum kavramı, o zamandan şimdiye kadar geçen dönem içerisinde, kavramın tanımlanması ve ölçümü için çeşitli göstergeler geliştirilmesi eylemlerini içeren bir süreç içine girmiştir. Uyum konusunun günümüzde anlaşıldığı şekli ile tanımlanma ve uyum göstergeleri geliştirme çalışmaları asıl olarak 2000'li yıllardan sonra başlamıştır. Bu çalışmanın, Türkiye'de 2011 yılından sonra çok yoğun bir sığınmacı akınına uğradığımız şu son yıllarda, daha önce göç ülkesi olmamız dolayısı ile üzerinde çok fazla çalışma yapılmayan uyum alanında yapılacak yeni çalışmalara ışık tutacağı varsayılmaktadır. Çalışma için, uyum konusunun ele alındığı resmi kaynaklar, raporlar, makro uyum konusunda geliştirilmiş göstergeler ve bir AB projesi olan Cross-Borders Intercultural and Societal Entrepreneurs projesi dahilinde geliştirilmiş "Mikro Sosyal Uyum Göstergeleri", "Uyum ve Ekonomik Refah için Müfredat El Kitabı", "Yetişkin Eğitimcilerinin Kendilerini Değerlendirme Çerçevesi" gibi çıktılar birincil kaynaklar olarak analiz edilmiştir.

ABSTRACT

In this study, the problem of integration between immigrants and the host society and its macro and micro dimensions of indicators are analyzed within the scope of "Micro Social Integration Indicators". Although the phenomenon of migration is as old as the history of mankind, it is quite new to consider integration in a planned way. The concept of integration, which came into the agenda after the 1970's, especially in Western countries that received intensive immigration after the Second World War, has entered into a process involving the development of various definitions and indicators for measuring this concept. The current meaning of integration and its indicators have been started to be defined mainly after the 2000's. This study is assumed to shed light on new researches and studies in Turkey which has been confronted with a very heavy influx of refugees since the beginning of the Syrian crisis however Turkey was not considered a migration country so there were not any regulations in these subjects before 2011. In this study primary sources about integration and macro integration indicators from EU, EC, IOM etc, and the outcomes of the Cross-Borders Intercultural and Societal Entrepreneurs Project were analyzed.

Son zamanlarda göç ve uyum kavramları birçok bağlamda bir arada kullanılmaya başlanmış olup aynı zamanda bu kelimeler birbiri ile bağlantılıdır. İkinci dünya savaşından sonra sanayisi gelişen Batı ülkeleri, düşük vasıflı işlerde çalıştıracak işçi bulamayınca üçüncü dünya ülkelerinden işçi talebinde bulunmuş ve bu işçiler ev sahibi ülke tarafından belirli bir süre çalıştırılıp sonra geri gönderilmek düşüncesi ile istihdam edilmişlerdir. Bu süreç 1960'lı yıllarda başlamış gelen işçiler daha sonra ailelerini de getirip yeni ülkelerinde yerleşme eğilimi gösterince, 1970'li yıllarda petrol krizinin de getirdiği ekonomik daralma ile önce işçi alımı durdurulmuş, daha sonra aile birleşimine bile engeller getirecek tedbirler alınmaya başlanmıştır. Ancak gelen işçilerin çok büyük çoğunluğu kalmış ve ailelerini de zamanla getirmişlerdir. Alman kökenli İsviçreli yazar Max Frisch'in belirttiği gibi Batı ülkeleri "işçi almak istemiş ama insan gelmiştir" (Frisch, 1967). Türkiye'den Almanya'ya giden işçiler üzerinde yapılan çalışmalar bu işçilerin gitmeden önce yapacakları işler hakkında herhangi bir bilgilerin olmadığını, aslında bunu bilmek de istemediklerini, asıl amaçlarının belirli bir süre para kazanıp dönüp, genelde ticaret alanında faaliyet göstermek istediklerini tespit etmektedir. Almanya da bu insanların mesleki ilerlemesi ve dil öğrenmeleri konusunda herhangi bir çalışma yapmamıştır. Böylece işçiler kendi aralarında yaşamaya başlamış ve yıllarca Almanya'ya ilk gittiklerinde kendilerine verilen işlerde çalışmışlardır. Durumlarını değiştirmek için herhangi bir gayrette bulunmamışlardır. Bu durum işçilerin aslında yaptıkları iş ile aralarında büyük bir yabancılaşma yaşadıklarının göstergesidir. Abadan-Unat tarafından yapılan araştırmada Türk işçilerinin ancak %20'sinin Almanya'da bir endüstri toplumu ile uyum sağlayabildikleri tespit edilmiştir (Abadan-Unat, 1972). Türk Alman göç araştırmalarının 50. yılı sebebi ile Abadan-Unat ile yapılan otobiyografik bir denemede Unat, Almanya'ya giden işçilerin nasıl fabrikaların çevresindeki yurtlara yerleştirildiğini, onların ibadet etme, dini inançları doğrultusunda beslenme gibi ihtiyaçları konularına hiç dikkat edilmediğini, fabrikalardaki yemekleri helal olmaması sebebi ile yemeyen işçilerin kendi pişirdikleri makarna ile beslenerek nasıl bir kaç yıl sonra verem olduklarını anlatmaktadır. Türkiye bu işçilerin göndereceği döviz ile ilgilenirken, Almanya onların iş gücü ile ilgilenmiştir. Daha sonra 1970'li yıllarda işçiler ailelerini de getirip evlere yerleşmeye başlamış ama genel olarak Alman toplumu ile aralarında gerçek anlamda bir ilişki genelde gelişmemiştir. Helmut Kohl 1982 yılında Almanya'nın bir göç ülkesi olmadığını ısrarla beyan etmiştir. Ancak 1998-2005 arası Sosyal Demokrat Parti'den başbakan olan Gerhard Schröder zamanında uyuma yönelik gerçek anlamda çalışmalar başlamıştır (Pusch & Splitt, 2011). Görüldüğü gibi 2000 öncesi yıllarda mikro uyum konusu ile hiç ilgilenilmediği gibi makro uyum konusu da ancak yavaş yavaş tartışılmaya başlanmıştır.

Göç ve uyum konusu birbiri ile doğrudan ilgili olmasına ve dünyanın her yerinde göçler yaşanmasına rağmen, konu daha çok Batı ülkelerinde bilimsel ve yönetsel çerçevede ele alındığı için diğer ülkeler daha sonra onların başlattıkları bu tartışmaları takip etmek durumunda kalmıştır. Bu çalışmada "Mikro Sosyal Uyum Göstergeleri" dahilinde, göçmenler ve ev sahibi toplum arasındaki uyum sorunu ve uyumun makro ve mikro boyut ve göstergeleri analiz edilecektir. Bu bağlamda makalede öncelikle uyum, uyum göstergeleri, makro uyum göstergeleri ve mikro uyum göstergelerinin açıklandığı kavramsal çerçeve, sonrasında ise yöntem, bulgular, sonuç ve tartışma kısmına yer verilecektir. Uyum konusunun daha iyi anlaşılabilmesi için önce ayrımcılık konusunun ele alınması gerektiği düşüncesi ile kavramsal çerçevede ayrımcılık konusu ile başlanmıştır. Çünkü yıllarca ayrımcılıkla mücadele edilmesine rağmen ayrımcılık konusu dünyanın hiçbir yerinde baş edilebilmiş bir konu değildir. Daha sonra düşünce yapısı değiştirilerek ayrımcılığı önleme çalışmalarına paralel olarak, toplumların uyum içinde bir arada yaşayabilmesi için neler yapılması gerektiği üzerinde düşünölmeye başlanmıştır. O yüzden uyum konusunun anlaşılabilmesi için ayrımcılık konusunun da ele alınması gereklidir. Ayrımcılık ve ayrı mekancılık konusu Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) siyahi vatandaşlara karşı sistematik bir şekilde uygulandığından ve bu konuda en detaylı çalışmalar orada yapıldığından kavramsal çerçeve önce bu uygulamaların anlatımı ile başlayacaktır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Entegrasyon (uyum) kelimesi ilk olarak 1630'lu yıllarda bütünü parçalarını bir araya getirmek anlamında Latince integratus kelimesinden türemiştir. Bazı parçaları bir araya getirerek onlardan bir bütün elde etme manasına gelecek şekilde kullanımı 1802 yılına denk gelirken, farklı ırklardan insanların bir arada olması şeklinde kullanımı ise 1940'lı yıllardan sonra başlamıştır (Online Etymology Dictionary, 2019).

Kelimenin, birbirinden farklı iki uygulamayı bir araya getirme manasında kullanımı John Dewey tarafından, eğitim alanında pratik ve teorinin bir araya getirilmesi konusu çerçevesinde 1934 yılında eğitim konusunda yazdığı "Art as Experience" makalesinde yer almaktadır (Dewey, 1996). Bu günkü anladığımız manada kullanımı ise ABD'de ayrı mekancılığın (Segregation) kanun dahilinde belirlendiği zamanlara karşı verilen ve entegrasyonist hareket (integrationist movement) olarak adlandırılan mücadele sonucu 1954 yılında, eğitim konusunda bir mahkeme kararındaki bahsi ile ortaya çıkmıştır. Siyah ve beyaz çocukların ayrı okullarda eğitim görmesinin kaldırılıp, yani ayrımanın (Segregation) ortadan kaldırılıp yerine birleştirmenin (desegregation) yani entegrasyonun uygulanmaya başlanması yönünde alınan bu kararlar (The New York Times Archive, 2019), uzun yıllar verilen mücadele sonucu, birleştirme (integration) ideolojisi, zamanla diğer devletler tarafından da uygulanmaya başlanan bir yönetim şekli haline dönüşmüştür.

ABD'de kölelik sona erdikten sonra siyahlar özgür olmalarına rağmen beyazlar ile aynı alanda ve aynı şartlarla yer alamamışlar, hatta bu durum kanunlarla desteklenmiştir. Ayrı Vagonlar Kanunu (Separate Car Act) olarak bilinen 1890 yılında çıkan bir yasa, demiryollarında ırklara göre ayrı ama eşit seyahat uygulaması yapılacağı yönündedir (Archive, 2019). Kanuna göre eşitlik sağlanmakta ama eşitlik olsa bile ırkların ayrı vagonlarda seyahat etmesi öngörülmektedir. O yüzden ayrı ama eşit ibaresi kullanılmıştır. Bu uygulamanın anayasaya uygunluğunu test etmek için bir grup vatandaş komitesi, ırkı olarak sekizde biri siyah ve sekizde yedisi beyaz olan Homer Plessy'nin

beyazlara ait vagonda seyahat etmesi için harekete geçmişlerdir. Plessy beyazlar vagonundan inmeyi reddedince tutuklanmış ve mahkemeye çıkarılmıştır. Oysa o zamana kadar anayasada yapılan değişikliklerle kölelik kaldırılmış ve bütün vatandaşlara tam eşitlik getirilmiştir. Buna rağmen mahkeme 1896 yılında aldığı karar ile eğer vatandaşlar eşit şartlarda seyahat ediyorlarsa bunun ayrı vagonlarda olmasının anayasaya aykırı olmayacağına hükmetmiştir (Wolters, 1989).

Daha sonra bu ayrımcılıkları protesto ve eşit haklara sahip olmak üzere mücadele vermek için, Afrika kökenli Amerikalılar 1909 yılında, National Association for the Advancement of Colored People (NAACP) (Siyahilerin durumunu iyileştirmek için milli birlik organizasyonunu kurmuşlardır. Böylece siyahiler tarafından sistematik bir şekilde hak arama mücadelesi başlatılmıştır. Bu grup, ayrımcılığa karşı beyaz ve siyahilerin aynı şartlarda aynı ortamlarda olmasını, yani entegrasyonu savunmaktadır. En sonunda bu gruptan siyahi bir avukat 1930-40 arasında ayrılığı ve ayrımcılığı (segregation ve discrimination) önlemek için yürürlükteki kanunlara karşı bir dizi davalar açmıştır. Bu çerçevede, siyahi, Brown soyisimli bir anne, NAACP'nin desteği ile evlerinin hemen yanındaki beyaz çocukların gittiği okula alınmayıp, uzaktaki siyah çocukların gittiği okula servis ile gitmek zorunda kalan kızı için 1951 yılında mahkemeye başvurmuştur. Bu dava 1954 yılında yüksek mahkemenin aldığı kararla, siyah ve beyaz çocukların ayrı okullara gitmesinin anayasaya aykırı olduğu şeklinde sonuçlanmıştır. Bu mahkemenin devamı olan ve Brown II olarak açılan davada 1955 yılında mahkemenin verdiği kararda okul yönetimlerinin ayrı okulların kaldırılmasını (desegregation) olabilecek en hızlı bir şekilde yapmaları gerektiğine hükmedilmiştir (Valocchi, 1996). Söz konusu mahkeme kararı ile ırkların ayrı alanlarda tutulmasına son verilmiş ve aynı alanlarda beraberce çalışmaları, okumaları durumu karara bağlanmış ve hemen uygulamaya geçilmesi istenmiştir. İşte bu beraber olma hali entegrasyon olarak adlandırılmıştır. Farklı olanların bir arada olması ayrımcılık olayını yine de engellememiş ve siyahiler sürekli ayrımcılığa uğramaya devam etmişlerdir. Bu karara rağmen yerleşim yeri bakımında ayrı mekânlarda olmaları dolayısı ile kaynaşma hiçbir zaman sağlanamamıştır. Yani aynı mekânları kullanabilmek, aynı şartlarda olmak uyum ya da kaynaşmayı sağlayamamıştır.

Amerika'da siyahilere karşı yapılan bu ayrılıkçı ve ayrımcı uygulamalar, hemen bütün toplumlarda çoğunluğa ait olmayan gruplara karşı değişik şekillerde de olsa az ya da çok olagelmıştır. Özellikle göçlerle gelen yeni ve farklı gruplar, evsahibi topluluklar tarafından ayrımcılığa tabi tutulmuşlardır. Bu yüzden ayrımcı uygulamalar sebebi ile geçtiğimiz yüz yıl boyunca sosyal bilimlerde ayrımcılık konusunda çalışmalar yapılarak, ayrımcılığı önlemek üzere birçok teknikler geliştirilmiştir. Her ne kadar bu tekniklerin birçok eksikliği olsa da, gün geçtikçe daha geliştirilmiş ve bizlerin bu konuyu daha iyi kavramamıza vesile olunmuştur (Pager ve Shepherd, 2008). Ama maalesef, ayrımcılık konusunda uzmanlaşmak, onun detaylarına inebilmek, farkındalığın artması, ayrımcılığa cezalar getirilmesi yetmemiş, aynı toplumda farklı kültüre, etnisiteye, vb. ait olan gruplar arasında kaynaşma bir türlü sağlanamamıştır. Mesela Avrupa ülkelerinden biri olan Almanya uzun yıllar göç almasına rağmen, yakın zamana kadar kendisini bir göç ülkesi olarak tanımlamamış ve bu yüzden de bünyesindeki göçmenlere yönelik uyum çalışmaları yapmamıştır (Hoßmann & Karsch, Germany's Integration Politics, 2011). Bu yüzden ayrımcılık konusunda görece uzmanlaştıktan sonra, bunu pozitif düşünmeye çevirip ayrımcılığı önlemeye çalışırken aynı zamanda, toplumların uyum içinde yaşayabilmeleri için de çalışmak gerektiği düşüncesi ile 2000'li yıllarda, uyum konusu da hem sosyal bilimlerde hem de devletlerin politikası olarak ele alınmaya başlanmış ve bir taraftan teorik olarak geliştirilirken, diğer taraftan uyumun göstergeleri tespit edilmeye çalışılmıştır (Zincone, Penninx & Borkert, 2011).

Toplumlar arasında kültür ve etnisite farklılıkları genelde göç ile oluştuğundan (Hugo, 2005), uyum konusu da göçmenlerin uyumu bağlamında ele alınmaktadır. Bu çerçevede, bütün insanlığa yönelik olarak, ama aynı zamanda göçmenlerin uyumu konusunda da, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 1 Ocak 2016 tarihinde, 2030 yılını hedefleyen bir programla, hiç kimseyi arkada bırakmama anlayışı çerçevesinde geliştirilmiş Sürdürülebilir Gelişim Ajandası (Sustainable Development Agenda) ile 17 tane Sürdürülebilir Gelişim Hedefi (Sustainable Development Goal) belirlenmiştir. Bu hedeflerin asıl amacı bütün dünyada yoksulluğu ortadan kaldırmak, gezegenimizi korumak ve tüm insanların barış ve refah içinde yaşamasını sağlamak için çalışmaktır. Bu hedefler; yoksulluğa son, açlığa son, sağlıklı bireyler, nitelikli eğitim, toplumsal cinsiyet eşitliği, temiz su ve sıhhi koşullar, erişilebilir temiz enerji, insana yakışır iş ve ekonomik büyüme, sanayi yenilikçilik ve altyapı, eşitsizliklerin azaltılması, sürdürülebilir şehir ve yaşam alanları, sorumlu tüketim ve üretim, iklim eylemi, sudaki yaşam, karasal yaşam, barış ve adalet ve hedefler için ortaklıkları kapsamaktadır. Aynı hedefler mülteci ve göçmenlerin uyum göstergeleri konusunda yapılan çalışmalarda da temel hedefler olarak benimsenmiştir (UN Sustainable Development Goals, 2019). Bu ajanda çerçevesinde bundan sonraki yıllarda uyum konusu daha yoğun bir şekilde ele alınacaktır. Uyum denilince genelde göçmen ve mülteci kavramları akla gelmektedir. Göçmen ve mülteciler bir toplumda sonradan gelen kişiler olup, yerli toplum ile çok büyük farklılıklar göstermektedirler. Daha önce de bahsettiğimiz gibi farklı olana yönelik olarak ayrımcılık konusu yüz yıl gibi bir süredir sosyal bilimlerde alanında incelenmesine rağmen, uyum konusu çok yenidir ve bu konuda yeterli araştırmalar bulunmamaktadır.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'nin 1 Ağustos 2018 raporuna göre şu an dünyada kıtalara göre en çok göçmen Asya'da bulunmaktadır. 2000 ve 2017 yılı karşılaştırmalı olarak verilen istatistiklere göre 2017 yılında Asya'da 80 milyon, Avrupa'da 78 milyon ve Kuzey Amerika'da 58 milyon göçmen bulunmaktadır (UN, 2018). Görüldüğü gibi en çok göçmen Asya'da olmasına rağmen göçmen konusundan bahsedilince akla genelde Avrupa ve Amerika gelmektedir. Çünkü göçmenler ve uyumları konusunda yapılan araştırmalar genelde gelişmiş ülkelerde olmakta ve onların verileri çerçevesinde değerlendirmeler yapılmaktadır. Veriler gelişmiş Batı ülkelerinden olunca standartlar da onlar tarafından belirlenmektedir. Aslında her ülkenin kendine göre uyum koşulları farklıdır ve dünya çapında genel bir özelliğe sahip uyum formülleri olamaz. O yüzden uyum konusu her ülkenin kendi şartlarına göre araştırılıp belirlenmelidir. Uyum sadece gelinen ülkeyi

ilgilendiren bir konu olmayıp, gelen göçmenleri de yakından ilgilendirir. Bir grup göçmen herhangi bir ülkede bir konuda uyum gösterirken, diğer bir grup aynı ülkede başka konularda uyum sağlayabilir. Bu konuda genel geçer bir standart yoktur.

1.1. Uyum

Uyum (Integration) kelimesinin Uluslararası Göç Örgütü'nün (International Organisation for Migration IOM) 2011 yılında yayınladığı göç terimleri sözlüğündeki tanımı esas alınacak olursa, kelimenin ülkelere ve bağlamlara göre farklı kullanıldığı ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede uyum (integration), göçmenlerin hem kişi olarak hem de grup olarak yeni geldikleri toplumda kabul edilme süreçleri olarak anlaşılabilir. Bu yüzden uyum iki yönlü (yani hem evsahibi toplum hem de göçmenler) olarak anlaşılması gereken bir süreçtir. Bu süreçte evsahibi toplumun göçmenlerden beklentileri ülkeden ülkeye farklılık gösterecektir. Uyum olması için sürekli yeni gelen ülkede kalınacak diye bir şart yoktur. İnsanlar geldikleri ülkede geçici süre kalsalar bile, farklı iş piyasalarına girebilme, kendi kültürel değerlerine saygı gösterilmesi gibi haklara sahiptir. Hem göçmen, hem de ev sahibi toplumun bu konuda görevlerinin göz ardı edilmeyeceği ve ortak bir amaç için çalıştıkları bir süreç oluşturulmalıdır (IOM Glossary, 2011).

Uyum konusunda IOM'in tanımında geçen iki yönlülük olgusuna karşılık aynı yıl AB tarafından yayımlanan, Üçüncü Dünya Ülkesi Mensuplarının Uyumunu (entegrasyonu) adlı çalışma raporunda uyumun üç taraflı bir olgu olduğuna değinilmektedir. Bu durum uyum konusunda yepyeni bir boyuttur. Bu yeni düşünceye göre, uyum için sadece göçmenler ve ev sahibi ülke değil, aynı zamanda göçmenlerin anavatanları da önemli bir unsurdur. Anavatan, uyguladığı politikalar ve göçmenlerle kurduğu ilişkilerle, onların yeni yerleştikleri ülkeye uyumlarını kolaylaştırmakta yardımcı olabilir (EC, SEC 957 final, EU initiatives supporting the integration of third-country nationals, 2011).

Aslında AB özellikle 1970'li yıllardan sonra hızla göçmen akınına uğradığı için, uyum konusunu sistematik bir şekilde 1990'lı yılların sonuna doğru ele almaya başlamıştır. Avrupa ülkelerindeki sömürgelerin bağımsızlığı sırasında olan göç hareketinden ayrı olarak, sanayi bakımından gelişmeleri sonucu işçi ihtiyacı duymaları ile aldıkları göçmenlerin kalmaya temayül ettikleri yıllar olan 1970'lerin sonuna doğru, her bir Avrupa ülkesi kendi şartları çerçevesinde uyum konusunu ayrı ayrı ele almıştır. 1989 yılındaki Sovyet Rusya'nın dağılımı ile komünist bloktan yeni bir akım gelmiş ve bu göçmenler daha önce gelenlere göre çok daha farklı bir yapı sergilemişlerdir. Yine 1990'lı yıllarda ekonomisi düzelen Avrupa ülkelerine, özellikle kuzey Afrika'dan bir göç dalgası başlamıştır. Böylece 1990'lı yıllardan sonra mülteci ve sığınmacı meselesi Avrupa ülkeleri için önemli bir mesele haline gelmiştir (Doomernik ve Bruquetas-Callejo, 2016). AB ülkelerinin bu süreçte ayrı ayrı uyum politikaları geliştirmeleri ve buna rağmen uyum konusunun istenilen seviyede olmaması üzerine, Avrupa Konseyi 1999 yılında Tampere Programını geliştirmiştir. Toplantı Finlandiya'nın Tampere şehrinde yapıldığı için bu adı almış ve özellikle insan kaçakçılığı bağlamında özgürlük, adalet ve güven oluşturabilmek için uyum konusu da dâhil olmak üzere çeşitli politikalar geliştirilmiştir. Bu çerçevede programın ikinci maddesi; AB için ortak iltica ve göç politikası üzerine olmuştur (Tampere European Council 15 and 16 October, 1999). Tampere toplantısı ve alınan kararlar AB tarihinde adalet, iç işleri, özellikle de göç ve sığınma konularında ortak çalışma ve politika geliştirme bakımından dönüm noktası olarak kabul edilmektedir (EC, COM (2003) 336 final, on immigration, integration and employment, 2003). Tampere Programının beş yıllık (1999-2004) bölümünde uyum politikaları AB ülkelerinin ana faaliyetlerini belirlemede etkili olmuş ancak ilk aşamada uyum daha kısıtlı bir alanda düşünülmüştür. Uyum konusunda düşünülen alanlar; aile birleşimi, geldikten beş yıl sonra serbest dolaşım hakkı ve güçlü bir ayrımcılık karşıtı yönetmelik şeklinde ortaya çıkmıştır. AB'nin 2003 yılındaki, göç, uyum ve çalışma hayatı adlı raporunda, uyum için en önemli unsur çalışma hayatı olarak düşünülmüş ve bu çerçevede belirlenen politikaların varsayımları ile, eğer göçmenler ev sahibi toplum vatandaşları ile aynı haklara sahip olurlarsa ve bu eşit hakları işletecek gerekli enstrüman ve kurumlar oluşturulursa, artık uyumun devlet meselesi olmaktan çıkıp, toplumları ilgilendiren bir konu olacağı düşünülmüştür. Bu raporda uyum, haklar ve sorumlulukların bir dengesi olarak değerlendirilmiş ve ekonomik, sosyal, siyasi haklar, kültürel ve dini farklılıklar, vatandaşlık ve katılım alanlarını içine alacak şekilde bütüncül politikalar hedeflenmiştir. Bu raporda da uyum iki boyutlu bir olgu olarak ele alınmaktadır (Pennix ve Garcés-Masareñas, 2016). Bu başlangıç sonrası özellikle uyum konusunda bakanlık düzeyindeki siyasi görüşmeler, 2004 Groningen, 2007 Potsdam, 2008 Vichy, 2010 Zaragoza'da olmak üzere düzenli olarak yapılmıştır. Böylece 2004 yılında, göçmenlerin uyumu için temel politikalar belirlenmiş ve kabul edilmiştir. Bu maddelere göre uyum, hem göçmenler hem de ev sahibi toplum tarafından uygulamaya konulması gereken iki taraflı dinamik bir süreç olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede, işgücü piyasasına erişim, ev sahibi toplumun dili, tarihi, kurumları, eğitim sistemi, kurumlara, mal ve hizmete eşit ulaşım ve ayrımcılığa uğramamak gibi konularda en temel derecede gerekli şartların oluşturulması konularına önem verilmiştir. Aynı zamanda göçmenler ve ev sahibi toplum arasındaki iletişim konusu ve göçmenlerin demokratik katılımları üzerinde durulmuştur. En son olarak göçmen uyumunun ana akım politika haline getirilmesi ve her seviyedeki devlet ve hükümet kurumlarında bu konuda çalışma yapılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bütün bunların olabilmesi ya da oluşum seviyesini ölçmek üzere de uyum göstergelerinin ve onları ölçecek ve değerlendirecek mekanizmaların geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir (EU, 2004). Bütün bu çalışmaların sonunda komisyon, 2005 yılında uyum konusunda, ortak temel prensiplerin uygulanması için ortak bir ajanda oluşturmuştur (EC, COM(2005) 389 final, A Common Agenda for Integration Framework for the Integration of Third-Country Nationals in the European Union, 2005). Özgürlük, güvenlik ve adalet konusunda 2010 yılında yapılan toplantıda uyumun sadece milli seviyede ele alınacak bir olgu olmadığı, aksine bölgesel, yerel yönetimlerin ve göçmen ve yerel toplum mensuplarının katılımı ile olacağı üzerinde durulmuştur (EC, COM(2010) 546 final, 2010).

AB'nin 2004 yılında uyum konusunda hazırladığı raporda uyumun olması için gerekli şartlar tarif edilirken, bu şartların bir de ölçülmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. O yüzden uyum ölçücü göstergelerin geliştirilmesinden bahsedilmektedir. Uyum konusunda yapılan alan

araştırmalarında veri toplanırken genelde işgücü piyasası (istihdam oranı, ücret ya da gelir, meslek, faaliyetler, eğitim seviyesi), eğitim (elde ettiği en üst eğitim derecesi, okulu bırakma oranı, bitirme derecesi, becerileri), sağlık (sağlıklı geçirdiği yıllar ve hayat süresi beklentisi), sosyal katılım, (sahip olduğu mal mülk, ev geçindirme yükü, çocuk fakirliği, dışlanma), aktif sivil katılım (seçme ve seçilme hakkı, siyasi alanda temsil, kamu alanında istihdam, vatandaşlığa geçiş oranı, uzun süreli oturum izni oranı, gönüllülük çalışmaları), kültürel katılım (gelenekler, dil, din), maddi katılım (bankada hesabı olmak, tasarruf ettiği miktar, kredi çekme oranı, sigortası), mekânsal katılım (sosyo-ekonomik duruma göre mekânsal ayrım var mı), kamusal katılım (çok farklı kültürlerin beraber yaşadığı bir topluma uyum becerisi), medyanın rolü (yerel ve ulusal medyada kabullenilmek ya da dışlanmak) gibi maddeler ilk akla gelenlerdir. Aslında bu maddeler aynı zamanda uyum göstergeleridir.

1.2. Uyum Göstergeleri

Avrupa Konseyi 1995 yılında 4-6 Ekim arası 20 değişik Avrupa ülkesinden 60 civarında uzmanı Strazburg'da toplayarak uyum göstergeleri ve ölçümü konusunda çalışmalarını istemiştir. Bu Avrupa çapında ortak bir gösterge ve ölçüm metodu geliştirme konusundaki ilk adımdır. Söz konusu çalışma esnasında önce, uyum ve göçmenin ne demek olduğu tanımlanmış daha sonra 200 civarında gösterge tespit edilmiştir. Gösterge tespit etme işinin hiç de kolay olmadığını belirten rapor, göçmenlerin evsahibi toplumdaki eğitim, mesleki beceri ve eğitim, kültür bakımında çok farklı olması, ayrıca göçmenlerin geldikleri topluma göre de kendi aralarında çok büyük farklılıklar göstermeleri dolayısı ile ortak gösterge bulmakta zorlanıldığını anlatmaktadır (EC, Measurement and indicators of integration, 1997). Avrupa Konseyi'nin uzmanlara hazırlattığı bu rapordan sonra 1999 yılında Tampere Programı ile özgürlük, adalet ve güvenlik bağlamında göç ve uyum konusunda ortak politika geliştirmek için başlattıkları toplantıların olduğu yıllarda, 2002 yılında Birleşik Krallık, Edinburgh'da Queen Margaret University College'de akademisyen olan Alastair Ager ve Alison Strang'den uyum konusunda gösterge belirlemeleri konusunda bir çalışma yapmalarını istemiştir (Ager ve Strang, 2008). Bu çalışmada "Entegrasyonun temel uğraş alanlarını tanımlayan, yapısal çerçeve" oluşturulmuştur. Bu çerçevede, her biri uyumun bir yönünü dikkate alan on temel alan tanımlanmıştır. Bu alanlar hem uyumu tanımlama girişimlerinin hem de mültecilerle ve diğer mültecilerden etkilenen toplulukların üyeleriyle yapılan görüşmelerin kapsamlı araştırılmasından sonra belirlenmiştir. Belirlenen alanlar birbirleriyle pek çok farklı şekilde bağlantı kurmaktadır ve göreceli önemleri ile ilgili bir hiyerarşi önermemektedir. Çalışmada dört ana başlık altında çeşitli uyum göstergeleri tespit edilmiştir (Ager ve Strang, 2004):

- İşaretleyiciler ve araçlar (yapısal uyum): İş, barınma, eğitim, sağlık
- Sosyal bağlantılar (etkileşime dayalı uyum): Sosyal köprüler, sosyal bağlar ve sosyal bağlantılar
- Kolaylaştırıcılar (kültürel uyum): Dil ve kültür bilgisi, güven ve istikrar
- Temel (özdeşime dayalı uyum): Haklar ve vatandaşlık

Bu boyutların ölçümüne yönelik örneğin, eğitim alanı ile ilgili olarak 'mülteci ailelerinin çocuklarından okul öncesi eğitim alanların sayısı', 'Mesleki yeterlilik eğitimini tamamlayan mülteci sayısı'; sosyal bağlarda 'Dini ibadet yerlerine düzenli olarak giden ya da dini grup ya da derneklere katılan mülteci sayısı', 'Yerel belediye tarafından istihdam edilen mülteci sayısı' gibi verilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu alanlarda mülteci ve ev sahibi toplumdaki toplanan anketler ve yapılan görüşmeler yoluyla veri toplanmıştır. Verilerden elde edilen bulgularla uyum göstergeleri geliştirilmiştir. Uyumu tanımlama girişimlerinin kavramsal analizini yansıtan çerçeveye ek olarak, mülteci yerleşim alanlarındaki yerel uyum deneyimini yansıtmamanın gerekli olduğu düşüncesinden hareketle 2004 yılında Ager ve Strang tarafından bahsi geçen projenin uzantısı olarak nitel bir araştırma yapılmıştır (Ager ve Strang, 2004b).

1.2.1. Makro Uyum Göstergeleri

Uyum ve uyum göstergeleri konuları 2000'li yıllardan sonra yoğun bir şekilde ele alınan konular olup, bu tarihten sonra hızla çalışmalar başlamıştır. Özellikle Avrupa Parlamentosu'nun göç ve uyum konusunda 2004 yılında yayınladığı rapordan sonra uyumun ölçülmesi için gösterge tespiti işlemi ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu çalışmalara özellikle gelişmiş Batı ülkelerinden yüksek hızda katılım olmuştur. Bu çerçevede 2004 yılında makro düzeyde uyum ölçümü yapan bir araç olan MIPEX, British Council, Göç Politika Grubu, Dış Politika Merkezi ve Sheffield Üniversitesi işbirliği ile Avrupa Sivil Vatandaşlığı ve Katılım Endeksi olarak yayımlanmıştır (MIPEX, Migration Integration Policy Index, 2019).

Uluslararası literatüre bakıldığında Göçmen Entegrasyon Politikası Endeksi (MIPEX) ve AB menşeli makro göstergelerin kabul gördüğü dikkat çekmektedir. MIPEX, tüm AB Üye Devletleri, Avustralya, Kanada, İzlanda, Japonya, Güney Kore, Yeni Zelanda, Norveç, İsviçre, Türkiye ve ABD olmak üzere toplam 38 ülkede göçmenleri entegre etmek için uygulanan politikaları ölçen bir araçtır. MIPEX çerçevesinde, dünya çapında çok farklı özellikler gösteren göçmenlerin yeni geldikleri toplumlara entegre olabilmeleri için, o ülkeler tarafından geliştirilmesi gereken sekiz değişik politika alanında, her boyutun ayrı yönünü ölçmeye yönelik dört oyut ve bunları ölçen toplam 167 çeşit gösterge belirlenmiştir (MIPEX, Migration Integration Policy Index 2015, 2019).

Endekste politikalar alanları; işgücü piyasası hareketliliği, aile birleşimi, eğitim, siyasal katılım, uzun süreli ikametgâh, vatandaşlığa erişim, ayrımcılıkla mücadele ve sağlıktan oluşmaktadır. Endekste eğitim politikasına ilişkin, eğitime ulaşım boyutunda "Okul öncesi eğitime ve zorunlu eğitime erişim", "Yasal hak olarak zorunlu eğitim", "Mesleki eğitime erişim" ifadeleri örnek verilebilir. Bu ifadelerle ilişkin işaretlenen seçeneklere verilen puanlar toplanarak ülkelerin puanları belirlenir ve karşılaştırılır. MIPEX, politika yapıcılar, STK'lar,

uluslararası kuruluşlar, araştırmacılar ve akademisyenler tarafından, dünya çapında yaygın olarak kullanılan, başvuru rehberi niteliği taşıyan, en güvenilir ve en fazla alıntı yapılan entegrasyon ve vatandaşlık politikaları endeksidir (MIPEX, Migration Integration Policy Index 2015, 2019).

Avrupa Komisyonu ve OECD'nin ortak hazırladıkları rapor ilk olarak 2012'de yayınlanmış, 2018'de ise genişletilip güncellenerek üçüncü baskısı yayınlanmıştır. Rapor, göçmenlerin ve çocuklarının entegrasyon sonuçlarının kapsamlı bir uluslararası karşılaştırmasını sunmaktadır. Rapor, tüm AB ve OECD ülkelerinin yanı sıra seçilmiş bazı G20 ülkelerinde işgücü piyasası ve becerileri, yaşam koşulları, sivil katılım ve sosyal entegrasyon alanlarında 74 gösterge ile karşılaştırmalar sunmaktadır. Karşılaştırmaları kendi uygun bağlamlarına yerleştirmek için, yayın ayrıca göçmen nüfusun ve hane halkının özellikleri hakkında da ayrıntılı veriler sunmakta, toplumsal cinsiyet, göçmen kökenli gençler ve AB'deki üçüncü ülke vatandaşlarını incelemektedir (OECD/EU, 2018).

Zaragoza Entegrasyon Göstergeleri, AB üye devletleri arasında mültecilere ilişkin verilerin karşılaştırılabilirliğini artırmak amacıyla, 2010 yılında Zaragoza Deklerasyonu ile açıklanmış ve Eurostat'ın verilerini kullanarak göç ve uyumu ölçmek için geliştirilmiş göstergelerdir. Göstergeden elde edilen veriler Eurostat veritabanında toplanarak; Uluslararası uyum göstergeleri kullanılırken, ülkenin kendi vatandaşlarına ilişkin, diğer Avrupa ülkeleri ve AB ortalamalarına göre, doğum ülkesi / vatandaşlık ülkesi ile cinsiyet ve yaş grubuna göre ve zaman (yıllar itibarı ile) kriterleri dikkate alınarak karşılaştırmalar yapılabilmesine imkân sağlamaktadır. Bu göstergeler istihdam, eğitim, sosyal katılım ve aktif vatandaşlık olmak üzere dört genel entegrasyon alanındaki Avrupa genelinde sonuçlara veri sağlamaktadır (EC, EU 'Zaragoza' Integration Indicators: ITALY, 2016).

Uluslararası Göç Örgütü IOM tarafından 2015 yılında, iyi yönetilen bir göç politikası oluşturmaya yardımcı olmak üzere geliştirilmiş bir Göç Yönetişim Çerçevesi (Migration Governance Framework MiGF) oluşturulmuştur. Bu çerçeve yayınlanır yayınlanmaz IOM üyesi 50 ülke tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bu çerçevenin uygulanmasını ölçmek üzere Göç Yönetişim Göstergeleri (Migration Governance Indicators MGI) geliştirilmiştir. Özellikle göçmenlerin sosyo-ekonomik durumlarının gelişimine yönelik bir çerçevedir.

Bu makro göstergelerin yanında makro düzeyde göçmen politikalarını anlamak ve araştırmaya yönelik daha birçok oluşumlar bulunmaktadır. Mesela Uluslararası Göç, Uyum ve Sosyal Kaynaşma ağı (IMISCOE, International Migration, Integration and Social Cohesion) bunlardan biridir. Göç, uyum ve çeşitlilik alanlarında çalışan akademisyenlerin oluşturduğu bir ağ olup araştırmacılar ile politika yapımcılar, toplum ve sivil toplum kuruluşları arasında bir köprü rolü oynamaktadır. Bu kuruluş bütün bu paydaşları bir araya getiren yıllık konferanslar düzenlemektedir (IMISCOE, 2019).

Bir başka araştırma merkezi olan, Oxford Üniversitesi, Göç, Siyaset ve Toplum Merkezi (COMPAS, The Centre on Migration, Policy and Society) göç alanında teori geliştiren, bilgi üreten bu konularda politika geliştiricileri bilgilendiren ve veri toplayan bir kuruluştur (COMPAS, 2019).

Göç alanında çalışan resmi görevlileri, sivil toplum kuruluşlarını, eğitimcileri, gazetecileri, araştırmacıları, yerel hizmetlerde görevli olan kişileri ve göç ile ilgili diğer kişileri bir araya getiren bir platform olan Göç ve Uyum Politikaları için Göç Politikaları Enstitüsü Milli Merkezi (Migration Policy Institute's National Centre on Immigration Policy) makro düzeyde göç ve uyum konusunda çalışan bir başka kuruluştur (MPI, 2019).

Günümüzde birçok göçmen ve mültecinin gittikleri ülkelerde uzun süreli bulunmalarına rağmen o ülkelerin istediği seviyede bir uyum gerçekleşmediği iddia edilmektedir. Gerçek uyumun ancak toplumun gerçek katmanlarındaki uyum ile sağlanacağı düşünülmektedir. Bunu yapabilmek için de öncelikle makro göstergelere bakıp belirli ülkelerde bunların ne kadar başarılı olduğu belirlenebilir. Ancak mikro seviyede uyumun gerçekleşip gerçekleşmediğinin belirlenmesi ile makro uyumu yükselten, ya da düşüren sebeplerin belirlenmesine imkân sağlanacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla farklı dil, din, özellik ve kültürlere sahip toplumlarda mikro uyum göstergeleri de farklılık gösterecektir. Bu göstergelerden elde edilen sonuçlarla uyum sürecini destekleyen ya da zorlaştıran noktaların belirlenerek gerekli önlemlerin alınmasına katkıda bulunulabilir.

1.2.2. Mikro Sosyal Uyum Göstergeleri

Şimdiye kadar görüldüğü gibi son yıllarda uyum ve uyum göstergeleri üzerinde çok durulmuş ve genelde makro düzeyde göstergeler geliştirilmiştir. Dört ülkenin paydaş olduğu AB projesi Cross-Borders Intercultural and Societal Entrepreneurs ile ilk defa uyum konusunda mikro göstergeler geliştirilmiştir. Proje üç yıllık bir proje olup 2016-2019 yılları arasında Türkiye, İsveç, İspanya, İngiltere paydaşlığında İngiltere'nin önderliğinde uygulanmıştır. Türkiye'den Hasan Kalyoncu Üniversitesi proje paydaşı olmuş ve bu makalenin yazarları proje paydaşı olarak proje çıktılarını diğer paydaşlarla beraber hazırlamışlardır. Projenin en önemli özelliklerinden birisi yürütücü ve diğer katılımcılarının kendilerinin göçmen ya da bir zamanlar mülteci olmuş olmalarıdır. Projenin ilk çıktısı Yetişkin Eğitimcileri Müfredat El Kitabı'dır ve takip eden esaslar çerçevesinde hazırlanmıştır (Cross-Borders, 2019);

- İnsan-merkezli ders programı eğitim modülü, göçmen ve mültecilerin hayatlarını nasıl dönüştürebilir?
- Göçmenlerin, mültecilerin ve yetişkin eğitimcilerininin eğitimi konusu, göçmen ve mültecilerin, sonradan yerleştikleri bu yeni ülkelere entegre olma ve katılımlarında nasıl etkin olabilir?

- Göçmen ve mülteciler nasıl daha duyarlı olabilir ve ana vatanları ile nasıl dönüşümsel bir ilişki geliştirebilirler?

gibi sorular çerçevesinde şekillenmiştir. Dikkat edilirse üçüncü soruda göçmenlerin kendi anavatanları ile ilişkileri konusunun programın dönüştürücü etkisi bağlamında ele alındığı görülmektedir. Yukarıda hatırlanacağı gibi 2011 yılındaki EC raporunda köklü bir dönüşüm yaşanmış ve o zamana kadar iki boyutlu olarak düşünülen uyum (engerasyon) konusuna üçüncü bir boyut olarak geldikleri anavatanları da eklenmiştir.

Projenin ikinci çıktısı Yetkinlik Değerlendirme Çerçevesi olup, göçmen ve mültecilere yönelik çalışan yetişkin eğitimcilerinin çalıştıkları alandaki kendi yeterliliklerini değerlendirebilecekleri etkileşimli, erişime açık, sanal bir araçtır. Göçmenler ve mültecilerle çalışmak yetişkin eğitimcileri için onların kendi sınırlarını yeniden çizmelerini, her gün yeni bir şey öğrenip uygulamalarını gerektiren bir alandır. Öğretmen ve öğrenci rolleri klasik anlama göre tamamen değişmekte, bazen roller birbirine karşılabilmektedir. Çünkü göçmen ve mülteciler kendi ülkelerinde belirli becerileri kazanmış insanlardır ve o becerileri yeni ülkelere transfer edebilir ve bunun ilk denemelerini de katıldıkları kurslarda uygulayabilirler. Bu yüzden eğitimcinin her an içinde bulunduğu bağlama yoğunlaşması ve bu çerçevede ders programını ihtiyaca göre değiştirebilmek için esnek olması gereklidir. Ama aynı zamanda kurs katılımcıları için travma, korku, endişe önemli faktörlerdir ve yetişkin eğitimcinin bunları dikkate alması ve yaklaşımını buna göre ayarlaması gereklidir. İşte bu noktada yetişkin eğitimcilerinin ilişkilerini nasıl gerçekleştireceklerini keşfetmek için kendi önceki deneyimlerine derinlemesine bakmaları gerekir. Göçmen ve mültecilerin yeni geldikleri ülkeye yerleşim safhasının kalitesi, büyük ölçüde göçmen veya mültecinin kendine güven ve pozitif ağlar oluşturma kapasitesine bağlıdır. Eğitimcinin, bu süreçteki en önemli rol modellerinden biri olması muhtemeldir. Bu nedenle eğitimciler, göçmen veya mültecilere, içine girdikleri bu yeni sisteme, yeni bir dile ve yeni bir bağlama uyumlarında rehberlik etmekte önemli rol oynarlar. Eğitimciler rehberlik işini daha anlamlı bir şekilde yapabilmek adına, kendi niteliklerini ve becerilerini geliştirmelidirler. Yetkinlik Değerlendirme Çerçevesi eğitimcilerin kendi kendilerini değerlendirmeleri için hazırlanmış olan iki ölçüm mekanizmasından oluşmaktadır. Bunlardan birisi Öz Değerlendirme Matrisi (self determination assessment matrix) olup tablo halinde hazırlanmış her boyuta ait sorulardan oluşmaktadır. Diğerisi ise Yetişkin Eğitimciler İçin İç Pusula (inner compass for adult educators) adı ile yedi alan içeren ve birden beşe kadar değerlendirme imkânı bulunan bir mekanizmadır (Cross-Borders, Initiative of Changes UK, 2019).

Yetişkin eğitimcilerine bu konuda yardımcı olmak adına birinci çıktı olan Yetişkin Eğitimcileri Müfredat El Kitabı'nda beş temel alan belirlenmiştir. Bu alanlar (Cross-Borders, 2019);

- Sürdürülebilir yaşam: Temel insan ihtiyaçlarını ve haklarını koruma becerisi
- Şefkat ve aidiyet: Önemseme ve başkalarına özen gösterme, onları kabul etme sanatı.
- Önleme ve koruma: İnsan güvenliğini teşvik etme sanatı.
- Anlama: Eleştirel ve yapıcı düşünme ve sorumluluk geliştirme sanatı.
- Sosyal girişimcilik inisiyatiflerine katılım: Topluluklar için sosyo-ekonomik değer artırılması sanatı olup Yetkinlik Değerlendirme Çerçevesi bu beş temel boyuta göre hazırlanmıştır.

Projenin üçüncü çıktısı ve bu makalenin ana konusu olan Sosyal Mikro Göstergeler yetişkin eğitimcileri ve kursa katılan göçmen ve mültecilerin, birlikte yeni geldikleri ülke ve anavatanlarını değiştirip dönüştürebilmeleri için kapsam ve kapasitelerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu ölçek hazırlanırken makalenin başında da bahsedilen iki diğer önemli makro ölçekten yararlanılmıştır. Bunlar MIPEX ve Birleşmiş Milletlerin Sürdürülebilir Kalkınma Hedef Göstergeleridir (SDG). Daha önce makro düzeyde bazı göstergeler geliştirilmiş ama mikro düzeydeki ilk gösterge proje çerçevesinde geliştirilen Sosyal Mikro Göstergeler olup projenin temel prensipleri bağlamında beş yaşam boyutuna bağlı olarak düzenlenmiştir. Göstergeler belirlenirken her paydaş beraber çalıştığı göçmen ve mülteciler ile toplantılar yapmış ve onlarla birlikte dört ülkeden 400 üzerinde ihtiyaç ve kapasite belirlenmiş bunların doğrultusunda göstergeler son halini almıştır (SMI, 2019).

Göstergeler genelde bireyin sosyal yapıdaki gelir düzeyini, mesleğini, eğitim derecesini, yaşam koşullarını vb. belirlemeyi amaçlar. Ama bunun yanında gösterge tek başına mutlak bir ölçüt değildir, ancak göreceli olarak belirli bir sosyal bağlamda ve zamanda konumlandırılması gerekir. Göstergeler bize gözlem, sorgulama ve o konuda düşünme kalıpları verir ve adım adım, göçmenlerin ve mültecilerin yaşadığı gerçekliğin daha eksiksiz bir bilgisine yaklaştırır. Bu çalışma sonunda oluşturulmuş göstergeler göçmenler için temel olduğu düşünülen ihtiyaçlarla ilgili veriler çerçevesinde, içinde yaşadıkları ortam bağlamında belirlenen değişkenlerle belirlenmiştir. Bir gösterge, değişkenin gelişimi veya değişkenler arasındaki ilişkileri, davranışları ya da olayları tanımlayan niteliksel ve niceliksel ifadelerdir. O yüzden her kültürün, ortamın, bağlamın kendine göre göstergeleri olmalıdır.

Sosyal Mikro Göstergeler, Schiavo-Campo'nun 1999 yılında kamusal alanda yapılan çalışmaların performans göstergelerini belirlediği kurallar olan CREAM (Clear, Relevant, Economic, Adequate, Monitorable) (Schiavo-Campo, 1999) maddelerine proje paydaşları tarafından eklenen Transferable maddesinin eklenmesi ile elde edilen CREAMT kuralları çerçevesinde belirlenmiştir. Bu çerçevede göstergeler, gayet açık ve net ifade edilmeli, ölçülmek istenen alan için geçerli olmalı, ekonomik bir şekilde uygulanabilmeli, ölçülmek istenen konuda yeterli bilgiyi toplayacak uygunlukta olmalı ve kolayca uygulanabilmeli ve dünyadaki diğer bölgelere kolayca uyarlanabilmelidir (SMI, 2019).

Bir göçmenin farklı sistemler ve alt sistemler ile etkileşime giren, tepki veren ve bunların içinde bocalayan bir insan olduğu düşünülecek olursa durum daha iyi anlaşılabilir. Her bir göçmen farklı bir ülkeden ve geldiği ülkede farklı şartlardan gelmiştir. Gelinek ülkenin şartları

kendi geldiği ülkeden tamamen değişiktir. Bu şartlarda uyum konusunu düşünecek olursak makro uyum sadece göçmen ve mültecinin geldiği ülkedeki sistemi anlayıp onunla baş edebilmesini ölçülebilir. Ama bunun yanında göçmen ya da mülteci yerli halktan arkadaş edinebilmiş mi, onların yemek kültürünü öğrenmiş mi, o kültürün özel kutlamalarını ve anlamlarını biliyor ve zaman zaman bu kutlamalara katılıyor mu, o ülkenin ürünlerini anlayabilmiş ve kullanıyor mu, sosyal işleyişi anlayıp onun içinde kendi isteği ile yer alabiliyor mu? gibi sorulara ancak mikro seviyeli uyum ölçekleri ile cevap bulunabilir. Böylece göçmen ve mültecilerin daha detaylı uyumları için gerekli kapasite artırımına gidilebilir.

Bu makalenin konusu olan ve ilk defa geliştirilen Mikro Sosyal Uyum Göstergeleri göçmen ve mülteciyi merkeze alarak iki boyutlu olarak geliştirilmiştir. Göstergelerden birisi Likert ölçeğine göre düzenlenmiş diğeri ise, evet, hayır, kararsız seçenekleri olan ve daha çok anlatımla beraber resimlerle de desteklenmiş bir ölçümdür. Mikro Sosyal Uyum Göstergeleri aynı zamanda internet ortamına aktarılmış olup kişiler interaktif bir şekilde kendi kendilerini hiç kimsenin müdahalesi olmadan ölçülecek ve zaman zaman tekrarladıkları cevaplarının karşılaştırmalı bir raporunu da görebileceklerdir (SMI, Cross-BordersSocial Micro Indicators SMI, 2019).

2. YÖNTEM

Bu çalışmada mülteci ve göçmenlerin uyum sürecinde kullanılacak mikro göstergelere duyulan ihtiyacı ortaya koymak ve bu alanda geliştirilmiş bir ölçeği tanımlamak amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışmasına yer verilmiştir. Durum çalışması belirli bir olgu, durum, ortam veya sistemin ayrıntılı ve derinlemesine açıklanması amacıyla yapılır (Gürbüz ve Şahin, 2014). Bu kapsamda dünyada şimdiye kadar geliştirilmiş yaygın olarak kullanılan uyum göstergeleri (ki bu göstergeler genellikle AB ülkeleri çerçevesinde geliştirilmiş kaynaklardır) kısaca açıklanmış, AB projesi çerçevesindeki süreç analizinden hareketle uyum göstergelerinin hangi ihtiyacı ne kadar karşıladığı ve bu çerçevede yeni mikro ölçekli göstergelere duyulan ihtiyaç belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada anahtar kelime olan uyum kavramı İngilizce integration kavramı yerine kullanılmaktadır.

Konu hakkındaki birincil kaynaklar olan BM (Birleşmiş Milletler), AB kararları, IOM raporları gibi daha birçok kuruluş raporları yanında hükümetler tarafından uyuma yönelik çıkarılmış kanun ve yönetmelikler, ayrıca uyum konusunda geliştirilen makro göstergeler incelenmiştir. Genelde uyum denilince akla, ilk etapta yapılması gereken işgücü piyasası, eğitim, sağlık, barınma, siyasi katılım gibi işlevler gelmektedir. Bunlar ancak devletlerin yapacağı düzenlemelerle gerçekleştirilecek işler olup makro seviyede uyumu belirleyecek unsurlardır.

Oysa AB'nin 2003 yılında yaptığı çalışmada, devletin her türlü kararı aldıktan sonra yapacağı başka bir şey olmadığı ve uyum konusunun toplumlar tarafından geliştirilmesi ve uygulanması varsayımı yer almaktadır. Fakat buna rağmen şimdiye kadar uyum konusu genelde makro düzeyde kalmış ve bireysel düzeye inememiştir. Bir AB projesi olan Cross-Borders Intercultural and Societal Entrepreneurs projesi ile ilk defa uyum konusunda mikro sosyal göstergeler üretilmiştir. Bu projenin "Mikro Sosyal Uyum Göstergeleri", "Uyum ve Ekonomik Refah için Müfredat El Kitabı", "Yetişkin Eğitimcilerinin Kendilerini Değerlendirme Çerçevesi" adlı çıktılarını birincil kaynak olarak incelenerek daha sonra bütün bu birincil kaynaklar ve konu hakkındaki diğer ikincil kaynaklar içerik analizine tabi tutulmuştur.

3. BULGULAR

Uyum konusu düşünce yapısında bir değişim ve dönüşümün yaşandığı bir dönem olan son otuz yılda ortaya çıkmıştır. Daha önce modernist düşünce sistemi çerçevesinde patolojik, yani probleme çare bulma mantığı ile toplumdaki ayrımcılığa engel olmak üzere çalışmalar yapılmıştır. Ayrımcılık genelde hâkim sınıf dışında kalan gruplara yönelik eylemlerdir. Bu gruplar genelde toplumdaki azınlık grupları olmalarına rağmen Güney Afrika örneğinde olduğu gibi azınlığın çoğunluğu ezmesi şeklinde de gerçekleşebilir. Ancak sonra yıllarda ayrımcılık konusu özellikle göç ile gelen gruplara yönelik olarak daha yoğunlaşmıştır.

Ayrımcılığı önlemeye yönelik çalışmalar son yüz yılı bulan bir süredir yapılmasına rağmen ayrımcılık hiçbir toplumda engellenememiştir. Bunun üzerine daha yapıcı bir düşünce yapısı ile ayrımcılığın olmaması için nasıl uyumlu bir toplum oluşturulabilir sorusu çerçevesinde uyuma yönelik çalışmalar başlamıştır. Gerek ayrımcılık gerek uyum ile ilgili uygulamalı ve bilimsel çalışmalar ilk olarak Batı ülkelerinde başlatıldıkları için tanımlanmaları isimlendirmeleri de onlar tarafından yapılmıştır. Diğer ülkelerde zamanla bu çalışmaları takip etmek durumunda kalmışlardır.

İlk genel kapsayıcı uyum çalışmaları 1995 yılında Avrupa Konseyi'nin 60 civarında konu uzmanını bir araya getirerek onlardan uyum konusunu tanımlamaları ve uyum göstergeleri hazırlamalarını istemeleri ile başlamıştır. Daha sonra Avrupa konseyi tarafından düzenli olarak yapılan toplantılarla her yıl uyum konusu daha detaylı olarak ele alınmış ve bağlı devletlere yükümlülükler getirici düzenlemeler içermeye başlamıştır. Böylece yavaş yavaş uyum konusundaki Makro Uyum Göstergeleri şekillenmeye başlamıştır.

Bu çalışmalar sırasında ortaya çıkan en önemli bulgu uyum konusunun ülkeden ülkeye ve gelen göçmenlerin hangi ülke, hangi eğitim seviyesinden hatta hangi cinsiyetten olduğu gibi unsurlara bağlı olarak değişeceği şeklinde yapılan tespittir. Ama yine de ilk çalışmalarda 200 civarında uyum göstergesi tespit edilmiştir. Bunlar genelde ülkelerin makro düzeyde geliştirmeleri gereken uyum esaslarıdır. Bu arada Birleşik Krallık'ta 2002 yılında Alastair Ager ve Alison Strang adlı iki akademisyenden uyum göstergeleri tespit etmeleri konusunda bir

çalışma istemiş ve bu iki akademisyen bu konuda en kapsamlı çalışmalardan birini yapmışlardır. Bu iki akademisyen çalışmalarında 10 temel alana ayrılan uyumun temel uğraş alanlarındaki yapısal çerçeveyi oluşturmuşlardır. Bu çalışma hala geçerliliğini korumaktadır.

Konsey 2003 yılındaki raporda, devletlerin bütün bu esasları yerine getirmeleri, yani genel anlamda toplumdaki bütün katmanlar arasında bir eşitlik sağlamaları durumunda, uyumun artık toplumları ilgilendiren bir konu olduğunu belirtmiştir. Yani devletler Makro Uyum Göstergelerini yerine getirecek düzenlemeleri yaptıktan sonra sivil toplumun bu konuda harekete geçip bu kuralları uygulamaya geçirmeleri gerekmektedir.

Böylece günümüzde özellikle devletlerin, göçmenlerin uyumları konusunda yaptıkları çalışmaları ölçmek üzere en yaygın uyum göstergeleri MIPEX ilk olarak 2004 yılında makro düzeyde uyum ölçümü yapan bir araç olarak, British Council, Göç Politika Grubu, Dış Politika Merkezi ve Sheffield Üniversitesi işbirliği ile Avrupa Sivil Vatandaşlığı ve Katılım Endeksi olarak yayınlanmıştır. Bir diğer makro gösterge olarak sayılabilecek çalışma, ilk olarak 2012 yılında Avrupa Komisyonu ve OECD'nin ortak hazırladıkları rapor olarak yayınlanmış ve 2018'de ise genişletilip güncellenerek üçüncü baskısı yapılmıştır. Rapor, Göçmenlerin uyumu konusunda 74 gösterge çerçevesinde ülkeler arasında kapsamlı bir uyum karşılaştırması sunmaktadır. Zaragoza Deklarasyonu AB üyelerindeki uyum çalışmalarının karşılaştırılabilirliğini artırmak üzere Eurostat'ın verilerini kullanarak göç ve uyumu ölçmek için geliştirilmiş göstergelerdir.

Göçün yönetim boyutunun olmasından dolayı IOM, 2015 yılında Göç Yönetişim Çerçevesi (Migration Governance Framework MiGF) oluşturarak ülkelere göç politikaları geliştirmeleri konusunda yardımcı olunmaya çalışmıştır. Bu göstergelerden başka göç konusunda çalışan araştırmacıları, sivil toplum kuruluşlarını, eğitimcileri, gazetecileri bir araya getiren ve makro uyum konusunda ortak anlayış gelişmesine hizmet eden IMISCOE, COMPAS ve MPI gibi platform da bulunmaktadır.

Makro uyum göstergeleri genel eşitliğin sağlanıp sağlanmadığını ölçerken, mikro göstergeler bu imkânları kişilerin nasıl kullandığı ve bunu kendi lehlerine çevirip çeviremedikleri, daha iyi kullanabilmeleri için onlara nasıl kişisel imkânlar sağlanması gerektiği bilgilerini ortaya çıkarır. Proje çerçevesinde geliştirilen ve internet ortamına aktarılan ölçümlerle göçmenler kendi kendilerini ölçebilecek ve ölçüm sonucu elde ettikleri kişisel raporlarla hangi konuda daha çok çalışmak ya da yardım almak ihtiyacında olduklarını kendileri belirleyebileceklerdir.

Yukarıda anlatılanların ışığında bulgular maddeler halinde şu şekilde özetlenebilir:

- Ayrımcılık konusu yüzyıldır üzerinde durulan bir konu olmasına rağmen uyum konusu 1970'li yıllardan sonra ulus devletler bazında ele alınmış 2000'li yıllardan sonra da AB ve daha sonra dünya çapında ele alınmaya bağlanmıştır.
- Uyum konusu dinamik bir kavramdır ve içinde bulunulan çevreye göre değişmektedir.
- Uyum konusu önceleri daha çok asimilasyon olarak anlaşılırken, yani göçmen ve mültecilerin gittikleri ülkelere her konuda uyum göstermeleri şeklinde değerlendirilirken bunun daha sonra iki boyutlu bir eylem olduğu konusu gündeme gelmiştir. Bu boyutlar göçmenler ve geldikleri ülke yönetimi ve toplumu olarak belirlenmiştir.
- 2011 yılında uyum konusunda önemli bir dönüşüm yaşanmış ve üçüncü bir boyut eklenerek göçmenlerin geldikleri anavatanları da önemli bir uyum unsuru olarak değerlendirilmiştir.
- Uyum konusu, gündeme gelir gelmez uyumun ölçülmesi, böylece gösterge geliştirilmesi konusu da gündeme gelmiştir. Uyumun devletin atması gerektiği adımlarla sağlanacağı düşünüldüğü için göstergeler de makro düzeyde göçmen ve mültecilerin genel sisteme uyumunu ölçecek şekilde geliştirilmiştir.
- Göçmen ve mültecilerin asıl uyumu mikro düzeydedir. O yüzden makro göstergeler geliştirildikten sonra daha detaylı bir uyum için mikro göstergelerin geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

4.SONUÇ

Kültürlerin karşılaşmasına sebep olan bir olgu olarak özellikle uzun vadede toplumlar arasında problemler çıkmasına yol açabilir. Olabilecek muhtemel problemleri önlemek adına göç ile meydana çıkan farklı kültürlerin karşılaşmasının en uyumlu bir şekilde yönetilmesi gereklidir. O yüzden önce özellikle yeni gelen göçmen ve mültecilerin daha uyumlu bir hayat için nelere ihtiyaçları var bunların tespit edilmesi gereklidir. Bir ihtiyaç analizi yapılmalı daha sonra gelen göçmenlerin kapasitelerini artırabilmek için imkânlar sunulmalıdır.

Bütün uyum çalışmaları hemen bütün ülkeler seviyesinde aynı özellikleri taşıyan makro düzeydeki, iş, barınma, eğitim, sağlık, siyasi uyum gibi konuları kapsar. Son yirmi yıldır bu konuda çalışmalar yapılmaya başlanmış ve MIPEX gibi uluslararası göstergeler geliştirilmiştir. Makro göstergeler göçmenlerin genel sistem ile uyumlarını ölçen göstergelerdir. Makro göstergeler ile herkes için geçerli imkânlar hazırlanılmaya çalışılır. Mikro göstergeler ise direkt kişi ve kişisel ilişkilerle ilintilidir.

Göçmen anavatanından belirli becerileri kazanmış kişi olarak gelir ama bu becerilerin ne kadarı yeni geldiği ülkede geçerlidir? Amartya Sen'in kapasite yaklaşımına göre kapasitenin bir işlevsel bir de imkânlar tarafı bulunmaktadır. İşlevsel taraf daha çok kişinin şimdiye kadar ne yaptığı, kendini nasıl geliştirdiği ile ilgilidir. İmkânlar ise çevre tarafından ona sunulanlarla ilgilidir. "Hangi imkânları sağlarsanız bu kişi kendini daha iyi geliştirecektir?" sorusuna cevap arar. Bu çerçevede göçmenlerin belirli işlevsellikleri vardır ama bu işlevselliklerin yeni topluma uyum için daha nasıl geliştirilmesi ve o kişiye ne gibi imkânların sunulması ile ilgili çalışmalar mikro uyum alanına giren çalışmalardır. İşte mikro sosyal göstergeler bu tür kişiye mahsus kapasite gelişimini ortaya çıkarabilecek ölçeklerdir.

Avrupa Komisyonunun 2003 yılındaki raporunda eğer devletler genel anlamda eşitlik sağlarsa uyumun artık topluları ilgilendirecek bir konu olduğu belirtilmektedir. Makro uyum göstergeleri genel eşitliğin sağlanıp sağlanmadığını ölçerken, mikro göstergeler bu imkânları kişilerin nasıl kullandığı ve bunu kendi lehlerine çevirip çeviremedikleri, daha iyi kullanabilmeleri için onlara nasıl kişisel imkânlar sağlanması gerektiği bilgilerini ortaya çıkarır. Proje çerçevesinde geliştirilen ve internet ortamına aktarılan ölçümlerle göçmenler kendi kendilerini ölçebilecek ve ölçüm sonucu elde ettikleri kişisel raporlarla hangi konuda daha çok çalışmak ya da yardım almak ihtiyacında olduklarını kendileri belirleyebileceklerdir.

Eğer göçmen yerel kurumların düzenlediği kurslara katılıyor, verilen eğitimleri değerlendiriyorsa, gittiği kursta çalışan yetişkin eğitimcilerine problemlerini daha iyi anlatabilecek ve böylece tam etkili çözümler bulabileceklerdir. Bu konuda yerel organizasyonların eğitimcilerinin de verilen imkânlardan ve göçmenlerin özel durumlarından iyi haberdar olması ve göçmenlere eğitimlikten çok mentörlük yapmaları önemlidir. Mikro sosyal göstergeler hem yerel kurumların eğitimcileri, hem de mülteci ve göçmenler için bu tür imkânlar sunmaktadır. Özellikle göçmenlere yönelik çalışan yetişkin eğitimcilerinin de kendilerini sürekli yenilemeleri ve çeşitli beceriler bakımından yeterli olup olmadıklarını test etmeleri gereklidir. Bu konuda eğitimciler yardımcı olmak üzere aynı proje çerçevesinde geliştirilmiş olan Yetkinlik Değerlendirme Çerçevesi, eğitimcilerin verdikleri kurslarda kendi kendilerini değerlendirmeleri için geliştirilmiştir.

Makro ölçekler genel özellik gösterebilmesine rağmen, mikro ölçekler ülkeden ülkeye hatta ülke içinde bölgeden bölgeye değişiklik gösterecektir. O yüzden her ülke kendi mikro sosyal uyum göstergesini kendisi geliştirmelidir. Mesela proje çerçevesinde geliştirilmiş olan göstergelerdeki sorulardan biri; “mahalle buzdolabını kullanıyor ve ona katkı sağlıyorum”, ifadesi Türkiye için geçerli değildir çünkü Türkiye’de şimdiye kadar bu tür bir uygulama yapılmamıştır. Ama bunun yanında İslam kültüründe sadaka taşı uygulaması vardır ve bu uygulama uyum adına tekrar hayata geçirilip uyum göstergesi olarak kullanılabilir. Ancak proje çerçevesinde hazırlanan mikro sosyal göstergeler bir ilk olup ülkelere örnek olup her ülkenin kendi mikro sosyal göstergelerini hazırlamaları adına önem arz etmektedir.

Uyum konusunda büyük önem arz eden 2011 yılına kadar, uyumun bir unsur olarak üzerinde durulmayan bir başka boyut ise göçmenlerin anavatanları ile olan ilişkileridir. Avrupa Komisyonu’nun 2011 raporu ile o zamana kadar sadece göçmenler ve gelinen ülke arasındaki ilişkiler bağlamında iki boyutlu olarak düşünülen uyum konusuna üçüncü bir boyut olarak göçmenlerin anavatanı da eklenmiştir. Hem anavatanın yeni gelinen ülkede uyumu geliştirmesi için destek olması bakımından hem de göçmenlerin yeni geldikleri ülkelerdeki becerilerini anavatanlarına taşıyıp orayı da değiştirip dönüştürmesi ve iki ülke arasında köprü rolü oynamaları bakımından önemlidir. Aslında göçmenler bunu hep yapmaktaydılar ama bu farkındalık düzeyi ile üçüncü boyutun uyuma etkisi bilinçli bir şekilde ele alınacak ve daha da artacaktır. Uyum konusuna üçüncü boyut olarak anavatanın katılması ve sosyal mikro göstergeler ile uyumun kişisel bazı ölçümü artık göçmenleri pasif alıcılar olarak değerlendirilmesi durumundan çıkarıp aktif şekillendiriciler haline getirecektir.

KAYNAKÇA

- Ager, A., ve Strang, A. (2004). Indicators of Integration: final report. London: Home Office Development and Practice Reports are produced by the Research, Development and Statistics Directorate.
- Abadan-Unat, N. (1972). Yurt Dışına Göçen Türk İş Gücü ve Dönüş Eğilimleri. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: XXVII, Sayı: 2, 183-206.
- Ager, A., ve Strang, A. (2004b). The Experience of Integration: A Qualitative Study of Refugee Integration in the Local Communities of Pollokshaws and Islington Home Office Online Report 55/04, London Home Office. London: Home Office Online Report 55/04.
- Ager, A., ve Strang, A. (2008, 4 17). Understanding Integration: A Conceptual Framework. Journal of Refugee Studies Vol. 21, No. 2, Oxford University Press, s. 166-192.
- Archive. (2019, 8 6). The separate or "Jim Crow" car laws or legislative enactments of fourteen Southern states: <https://www.britannica.com/event/Jim-Crow-law> adresinden alınmıştır
- COMPAS. (2019). The Centre on Migration, Policy and Society. Compas: <https://www.compas.ox.ac.uk/> adresinden alınmıştır
- Cross-Borders. (2019). Curriculum. Initiative of Changes UK: <https://uk.iofc.org/curriculum> adresinden alınmıştır
- Cross-Borders. (2019). Initiative of Changes UK. Competence Self-Assessment: <https://uk.iofc.org/competence-self-assessment> adresinden alınmıştır
- Devah Pager, Hana Shepherd. (2008, 1 1). The Sociology of Discrimination: Racial Discrimination in Employment, Housing, Credit, and Consumer Markets. Annu Rev Sociol., s. 181-209.
- Dewey, J. (1996). Art as Experience. D. Goldblatt, ve B. B. Lee içinde, Aesthetics A Reader in Philosophy of the Arts (s. 414-417). Prentice Hall.
- Doomernik, J., ve Bruquetas-Callejo, M. (2016). National Immigration and Integration Policies in Europe Since 1973. B. Garcés-Masareñas, ve R. Penninx içinde, Integration Processes and Policies in Europe (s. 57-76). Springer Open.
- EC. (2016). EU ‘Zaragoza’ Integration Indicators: ITALY. European Web Site on Integration: <https://ec.europa.eu/migrant-integration/librarydoc/eu-zaragoza-integration-indicators-italy> adresinden alınmıştır
- EC. (2003). COM (2003) 336 final, on immigration, integration and employment. Brüksel: EC.
- EC. (2005). COM(2005) 389 final, A Common Agenda for Integration Framework for the Integration of Third-Country Nationals in the European Union. Brüksel: EC.
- EC. (2010). COM(2010) 546 final, . Brüksel: EU.
- EC. (1997). Measurement and indicators of integration. Brüksel: EC.
- EC. (2011). SEC(2011) 957 final, EU initiatives supporting the integration of third-country nationals. Brüksel: EC.
- EC. (2011). SEC(2011) 957 final, EU initiatives supporting the integration of third-country nationals. Brüksel: EC. EC.

- EC Working Paper. (2011). EU initiatives supporting the integration of third-country nationals . Brüksel, Belçika: EU.
- EU. (2004). P5_TA(2004)0028, Immigration, integration and employment. Brüksel: EU.
- Frisch, M. (1967). Öffentlichkeit als Partner, edition suhrkamp 209 . Frankfurt/M: Suhrkamp .
- Gutezitate. (2019, 8 6). Gutezitate: <https://gutezitate.com/zitat/259120> adresinden alınmıştır
- Gürbüz, S., ve Şahin , F. (2014). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe Yöntem Analiz. Seçkin Yayıncılık.
- Hoßmann , I., ve Karsch, M. (2011). Germany's Integration Politics. Berlin-Institut für Bevölkerung und Entwicklung. Berlin: Berlin-Institut für Bevölkerung und Entwicklung.
- Hoßmann , I., ve Karsch, M. (2011). Germany's Integration Politics. Berlin Institute für Bevölkerung und Entwicklung. Berlin: Berlin Institute für Bevölkerung und Entwicklung.
- Hugo, G. (2005). Migrants in society: diversity and cohesion, A paper prepared for the Policy Analysis and Research Programme of the Global Commission on International Migration. Global Comission on International Migration GCIM. Global Comission on International Migration GCIM.
- IMISCOE. (2019). International Migration, Integration and Social Cohesion. IMISCOE: <https://www.imiscoe.org/> adresinden alınmıştır
- IOM Glossary. (2011). Glossary on Migration . Genevre, İsviçre: IOM.
- MIPEX. (2019, 8 9). Migration Integration Policy Index 2015. Migration Integration Policy Index 2015: <http://www.mipex.eu/what-is-mipex> adresinden alınmıştır
- MIPEX. (2019, 8 9). Migration Integration Policy Index. Migration Integration Policy Index 2015: <http://www.mipex.eu/history> adresinden alınmıştır
- MPI. (2019). National Center on Immigrant Integration Policy. Migration Policy Enstitute: <https://www.migrationpolicy.org/programs/national-center-immigrant-integration-policy> adresinden alınmıştır
- OECD/EU. (2018). Settling In 2018: Indicators of Immigrant Integration. Paris/EU, Brussels: OECD Publishing,.
- Online Etymology Dictionary. (2019, 9 1). Online Etymology Dictionary: <https://www.etymonline.com/word/integrate> adresinden alınmıştır
- Pennix, R., ve Garcés-Masareñas, B. (2016). Introduction: Integration as a Three-Way Process Approach? B. Garcés-Masareñas, ve R. Pennix içinde, Integration Processes and Policies in Europe (s. 1-10). Springer Open.
- Pusch, B., ve Splitt, J. (2011). Türk-Alman Göç Araştırmalarının 50 Yılı, Prof. Dr. Nermin Abadan-Unat'tan Otobiyografik bir Değerlendirme . Orient-Institüte İstanbul, Max Weber Stiftung.
- Schiavo-Campo, S. (1999, July-December). Strengthening "Performance" in Public Expenditure Management. Asian Review of Public Administration, Vol. XI, No. 2 , s. 23-45.
- SMI. (2019). Cross-Borders Social Micro Indicators SMI. Hasan Kalyoncu Üniversitesi: <http://cbite.hku.edu.tr/login> adresinden alınmıştır
- SMI. (2019). IofC. SMI: https://uk.iofc.org/sites/uk.iofc.org/files/08.04.2019_smi.pdf adresinden alınmıştır
- Tampere European Council 15 and 16 October . (1999). European Parliament : http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm#c adresinden alınmıştır
- The New York Times Archive. (2019, 8 1). The New York Times: <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/learning/general/onthisday/big/0517.html> adresinden alınmıştır
- UN. (2018). International migration and development, UN Secretary General. UN.
- UN Sustainable Development Goals. (2019, 8 1). UN Sustainable Development Goals: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/> adresinden alınmıştır
- Valocchi, S. (1996, 1). The Emergence of the Integrationist Ideology in the Civil Rights Movement. Social Problems, Vol. 43, No. 1 , University of California Press , s. 116-130.
- Wolters, R. (1989). Segregation, Integration, and Pluralism: Approaches to American Race Relations Plural but Equal: A Critical Study of Blacks and Minorities and America's Plural Society by Harold Cruse; The Plessy Case: A Legal-Historical Interpretation by Charles A. Lofgr. History of Education Quarterly, Vol. 29, No. 1 , s. 123-130.
- Zincone, G., Penninx , R., ve Borkert , M. (2011). Migration Policymaking in Europe The Dynamics of Actors and Contexts in Past and Present . Amsterdam: IMISCOE Research Amsterdam University Press

